

Az elfeledett regös

Novotny Gergely
(1925–2003)

Mintha tegnap történt volna... Budán, a hegyvidéken megállunk egy kereszteződésnél – nekem fogalmam se volt róla, merre kell menni, mert nem jártam még erre –, Gergely körbepillant, majd határozott léptekkel megindul jobbra felfelé a kapaszkodón. Húsz méter után azonban ismét lecövekelünk, „nem, mégsem erre”, jelenti ki, visszatérünk a kereszteződéshez, és bal felé folytatjuk gyaloglásunkat. Pár perc múlva vendéglátó-ipari egységhez érkezünk, amelyet külső jegyei célgyanússá tesznek. De Gergelyben kétségek támadnak. „Nem emlékszem, hogy itt ilyen hatalmas fa állt volna...” A fa valóban terebélyes, és beárnyékolja a presszó bejáratát. Odalépek, lenyomom a kilincset. Az ajtó nem engedelmeskedik. Közösén megvizsgáljuk a „Nyitva tartás” feliratú táblácskát, és megállapítjuk, hogy a helynek szombat délután ilyenkor már rendesen üzemelnie kellene. „Kár, jó kis presszó volt. Úgy látszik, végleg bezárt.” Novotny elröved, végigfut-

tatja tekintetét az épületen, a kora őszi álmoságban szunnyadó kerten, majd felrezenve azt javasolja, sétáljunk vissza az Orbán tér felé... Nem messze parkol a kocsijával, tud egy másik helyet, menjünk át.

Elindultunk ismét visszafelé az úton, amit már egyszer megtettünk, amikor véletlenül magam mögé pillantva észrevettem, hogy autó parkol le a presszónál, és középkorú nő száll ki belőle. Szóltam Novotny-nak, hogy várjon egy percet, odamentem a nőhöz, pár szót váltottam vele. A pincérnő volt, nyitni érkezett. Biztosított, hogy akad ugyan még némi pakolnivalója a raktárban, de gyorsan végez, addig is beenged minket, ülünk le.

Bejutottunk a Levendula presszóba, leültünk, és vártuk, hogy rendelhesünk. „Maga igazán életrevaló”, állapította meg vastag szemüvegén át rám pillantva Novotny. „Tudja, én már nagyon sok zárt ajtóval találkoztam az életem során. Megszoktam, hogy az ajtók zárva vannak, és ezt tekintem a természetes állapotuknak... Megszoktam, és sarkon fordulok.”

Ez volt az első találkozásunk, az első többórás beszélgetéssel, hogy aztán négy éven át hol itt, hol ott fűzzük tovább az első, kacskaringós eszmecsere-t.

Hogyan él emlékezetben Novotny Gergely? Egészen másféle emberre számítottam, amikor még nem ismertem személyesen. Amikor még csak szerettem volna megismerni.

Még az előző évezredben járva (egészen pontosan 1994-et írtunk) a Liget folyóiratot lapozgatva szemem elé került az *Ahogy kifizetem Keiron sörét* című próza. Az írás felzaklatott és elvarázsolt, no és menthetetlenül kíváncsivá tett... Ki lehet a szerzője? Micsoda friss hang, micsoda merész lendület! Úgy képzeltem, hogy egykorú, vagy tán nálam is zöldebb fülű pályakezdőbe botlottam,

akit átcsábíthatok a saját lapomba szerzőnek... Mert ilyesféle, lapalapító terveim voltak! Megkerestem Horgas Bélát, a Liget szerkesztőjét, és kértem, hogy hozzon össze Novotnyval. Horgas figyelmeztetett, hogy meglepetésben lesz részem. Többet nem mondott, csak somolygott, én pedig nem spekuláltam, mert úgy véltem, kiderül majd, aminek ki kell. A szerkesztőségben, a Gaál József utcai „lóhereházak” egyikében találkoztunk volna, Gergely azonban beteg jelentett. A következő alkalmat a Petőfi Irodalmi Múzeumba beszéltük meg, irodalmi estre, de elkerültük, nem találtuk meg egymást a közönség soraiban, ráadásul én késtem, Novotny korábban ment el, a meglepetés megint halasztódott. Egészen a fenti napig, amikor az Orbán tértől nem messze lelepleződött orbitális tévedésem. Az autóból két nemzedékkel felettem járó, hetvenhez közeledő úriember szállt ki, aki akár a nagyapám lehetett volna.

Hogyan él emlékezetemben Novotny Gergely? Megismerve (mennyire ismerheti meg egyik ember a másikat?), már nem tudtam másként gondolni rá, csak úgy, mint az Öreg Gyermekekre.

Botladozott a reáliák világában – amit életnek, érvényesülésnek szokás nevezni –, de a saját alkotásainak világában is. Ateistának vallotta magát, konokul és kidolgozott érvrendszerrel támasztva alá meggyőződését, miközben írásában, talán önmaga által se észlelve, Istennel beszélgetett. A képek világából indult, apja festészete, a képi ábrázolásban rejlő egyszerre finom és nagyvonalú élménykövetítés lehetősége mélyen megérintette, aztán zenei pályára lépve a ritmika zsigerekig ható, léttörvényeket feltáró erejét tapasztalta meg – végül mégis a gondolatok, az írássá formált elbeszélés világában talált otthonos kifejezési módot magának.

Isten terveit kutatta, vele perlekedett, számára „közvetített” minden írásában: az emberi elesettségről, abszurd léthelyzetekről, amelyekben óhatatlanul tárgyiasult áldozattá, fáról leszakadt, szél által kergetett és végül drótkerítésen fennakadó, elszáradó és onnan leporladó levéllé válunk. Tapasztalati anyaga volt bőven. Butaságról, nemtörődomségről, önzésről, erőszakról. Ezekről írt volna? Ó, nem...

Novotny írásában nem okokat kutatott, hanem a sejthető okok jól látható, kínos következményeit mutatta be. Melankolikus beletörődést görgető élettapasztalat és naivitástól sem mentes rácsodálkozás keveredése – ezek a hangulati elemek határozzák meg műveit, és persze a rácsodálkozásból eredő friss képalkotások és asszociációk sora, amelyeket minden esetben visszaágyaz a bölcseletbe. Bölcselete az egyénileg bejárható néhány évtizedes életútnál mélyebbről, évezredek kútjából táplálkozott, ám mégis sajátja volt, pormentesen üde és adekvát a jelenkori élethelyzetekkel. Ez csak úgy lehetséges, ha valaki hetven- (vagy hétszáz?) évesen is gyermek marad, még hozzá olyan korban, a XX. században, amely nem engedett gyermeknek, azaz ártatlannak maradni. A gyermek-lelkek sokszorosán áldozattá váltak és elhunytak az emberi történet akkori stációjában, Novotny Gergely tehát csodálatos túlélő, aki senki mással össze nem téveszthető hangon, mert senki más által túl nem élt lelki-helyzeti optikából képes tudósítani.

Bár közel negyvenöt év életkorkülönbség terpeszkedett közöttünk, Novotny mégis kinevezett a menedzserének, amolyan ajtónyitó embernek, aki a civil és a „fensőbbéséges” irodalmi világ határán segít átevickélni. Kinevezett? Rosszul

fogalmaztam, inkább csak hagyta, hogy kézbe vegyem a kilincset, amelyet jól-rosszul, tévetegen le is nyomogattam... Hiszen saját dolgaimban én is rokon lelkű ügyetlen voltam, csak más, számomra kedves személy érdekeit képviselve tudtam megfelelő határozottsággal fellépni.

Már egy-két év eltelt megismerkedésünk óta, amikor egy szeles áprilison megkért, hogy szerezzük vissza az egyik kéziratát. Elkövette a hibát, hogy egyetlen példányban gépelt le valamit, azt pedig egy kiadónak postázva kiadta a kezéből. A cég mindent tagadott. Nincs náluk a kézirat, soha nem is hallottak a szerzőről. Aprócska többnemzetiségű vállalatról volt szó (nevét fedje jótékony homály), amelynek levegőtlen, neonfényvel szórt szerkesztőségi szobájában a tevékenységükhöz (kiadott könyvek száma) mérten sok, szám szerint három munkatárs is tanyázott. Érdeklődésünkre élőszóban is megerősítették, hogy semmiről sem tudnak.

– Márpedig mi innen addig el nem megyünk, míg a kéziratot vissza nem kapjuk – jelentettem ki magam számára is meglepő agresszivitással.

A szakállas kiadóvezető újból biztosított, hogy nem tudnak a műről, és már minden lehetséges helyen, zekben-zugban keresték. Szavaival némiképp ellentétben az egyik munkatárs (testes, édesszájú alanyi költő), a lehetséges zek-zugok számát alaposan redukálva a sarokban álló alföldi szekrényre mutatott. – Ott tartjuk az irományokat...

– Lássuk – ezzel feltártam a bútordarabot, és megbontottam a benne tornyosuló több folyóméternyi paksamétahalmot. Módszeresen, minden egyes dossziét kézbe véve haladtunk, egyre mélyebb rétegekbe ásva, és már szinte koppanásig jutottunk, amikor a legeslegutolsó dosszié fedőlapján Novotny neve bukkant napvilágra.

Igen, igen, bólogatott az öreg, ez minden eddigi tapasztalatát igazolja. A kézirat legalul, alatta már csak a szekrény alja, azon túl pedig a higgadt anyaföld.

– Így kell valamit elsüllyeszteni, mélyre, és alaposan elfedve. Emberi csont vagy gondolat? Egyre megy.

A hang, még ha betűhangot is formáz, jóval közelebb áll a zenéhez, mint a gondolathoz, hiszen tisztább és közvetlenebb, érzelmileg zavarmentesebb és metafizikailag törvénytisztelőbb, mint az egyén egójától menthetetlenül mindenkor átítatott gondolati közlés. Története során az ember a hangot, illetve a hangokból szervezett tiszta érzelmű éneket valójában csak „ellopta”, önmagára ferdítette, hogy egyre bonyolultabb, absztraktabb gondolatai számára hordozó közeget találjon. Ennek az „eszközzé válásnak” az útját kutatta (a jelenből elindulva visszafelé) Novotny, amikor a szavakat, a prózát visszabontotta szöveggé, persze nem úgy, ahogy posztmodern szöveggyárosok általában bontanak (valamit elvéve, azt kutatva, hogy mi marad a valami helyén), hanem folyamatosan ragaszkodva a hangokban lakozó zeneiség fundamentális erejéhez. Ezt az erőt visszaáramoltatta, a hangoktól (betűktől) a szavakon és mondatokon át egészen hosszú szövegekig, zenei kompozíciókat hozva létre.

A szövegzene – létrehozásának módszeréből szinte szükségszerűen adódóan – atavisztikus hangulatot áraszt, ezt fejezi ki Novotny ilyen jellegű összegyűjtött műveinek *Körtánc és litánia* kötetcíme is.

Amikor az Avar presszó kerthelyiségében (mert idővel a Levendulából átköltöttünk a Tik-Takba, majd onnan az Avarba) leültünk az öreg gesztenyefa alá,

Novotny felvette a fa frissen elejtett nedves-barnán csillogó, tüskés kabátját épp csak ledobott terméseinek egyikét, forgatta az ujjai között, és mesélni kezdett.

Mesélése majdnem zene volt, ismétlődő monoton részekkel, időnkénti felütésekkel, amikor váratlanul kérdezett tőlem valamit. A megszólalásom mint betét, először csak beékelődött a kompozícióba, tájidegen, fészkelődő elemként, később viszont helyére zökkent, ahogy ritmikailag folytatódott, kifutott és végső soron értelmet nyert, összesítva, összepödörítve az általa elindított főtémával.

A régmúlt idők táltos történetmondói, regősei mesélhettek így a mindent magába olvasztó idő felülírhatatlan hatalmáról. Kútmély múltból, pillanatnyi jelenről és megírt jövőről egyszerre.

Mintha ugrottunk volna az időben, megint ott vagyunk az Avarban, ám szinte minden változatlan, csak az Öregnek ezúttal dió van a kezében. Zöld dió. Az ujjai barnák, árulkodósak, hogy türelmetlenül felbontják a zöld héjat, hozzá akarnak fénni a magházhoz, hogy feltörhessék és hozzáférjenek a maghoz. Türelmetlenség, gyermeki türelmetlenség... Vagy pusztán az élet szeretete?

Hogyan él emlékezetemben Novotny Gergely?

Az utolsó években nem találkoztunk. Gergely többször keresett, telefonon, aztán már csak levélben, de én beletemetkeztem gondjaimba, és egyre hári-tottam a személyes találkozást. Aztán a halogatásom végzetessé vált, az Öreg Gyermek homokórája lepergett, és halálhírét véve már csak a lelkiismeretemmel nézhettem farkasszemem.

Eltelt néhány hét, és ismét találkoztunk. Kapaszkodón baktattunk felfelé, Budán, talán a Levendula presszót keresve... Elfáradtunk, és leültünk egy úmenti padra. A trolibuszok és padok rendszeren pirosak mifelénk, ez a pad azonban indigókéken virított, jelezve, hogy talán nem a szabályos valóságban, hanem álomban járunk. Gergely elrévedt a fák koronáját szemlélte, vagy talán még magasabbra, a fénylő fehér felhőkre tekintett a koronák fölött. „Írok – szó-lalt meg kis idő múltával. – Írok most is, nem tudom abbahagyni.” Csodálko-zásomra falevelet vett elő a zsebéből, széles, nagy felületű, elszáradt szélű ju-harlevelet. „Erre.” Kezembe adta, a levélen apró betűkkel, kézírással nyolcsoros vers volt. A barátságáról szólt.

Kállay Kotász Zoltán